

VN/20585/2020

31.3.2021

Vinkkejä ulkoäänestysjärjestelyihin kuntavaaleissa 2021

Oikeusministeriön järjestämällä vaaliklinikoilla on keskusteltu ulkoäänestämisestä. Monet kunnat ovat valmistelleet erilaisia ulkoäänestysmahdollisuuksia kuten drive-in-äänestystä, telttäänestystä ja konttiäänestystä. Tämän muistion tarkoituksena on antaa käytännön esimerkkejä ulkona äänestämisen toteuttamiseen.

Oikeusministeriö ja THL antoivat 10.2.2021 kuntien vaaliviranomaisille ohjeistuksen terveysturvallisten äänestysjärjestelyjen toteuttamiseen. Ohjeistuksessa käydään läpi erilaiset mahdollisuudet äänestää ulkona:

- Ennakkoäänestyksessä koko äänestyspaikka voi olla ulkona koko ajan tai osan aikaa tai ääniä voidaan vastaanottaa yhtäaikaisesti sisällä ja ulkona.
- Ennakkoäänestyksessä vaalitoimitsijoiden harkinnan mukaan yksittäisen äänestyksen voi ottaa vastaan ulkona. Harkinnassa on otettava huomioon mm. se, että ennakkoäänestystä kotimaan yleisessä ennakkoäänestyspaikassa toimitettaessa vähintään kahden vaalitoimitsijan on oltava yhtä aikaa saapuvilla.
- Kotiäänestyksen voi ottaa vastaan äänestäjän pihalla tai esimerkiksi kerrostalon yhteisellä pihalla, jos se ei vaaranna vaalisalaisuutta eikä järjestystä äänestystilanteessa.
- Vaalipäivänä yksittäisiä äänestyksiä karanteeniin määrätyiltä otetaan vastaan ulkona vaalilain 76 §:n 2 momentin mukaan. Estettä ei ole myöskään sille, että koko vaalipäivän äänestyspaikka olisi ulkona, mutta sitä ei edellytetä.

Postiosoite
Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet

oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Ulkona äänestämässä pätevät samat vaalilain pykälät kuin sisälläkin äänestettäessä (ennakkoäänestyksen osalta 17, 48-49, 56-61 §:t, vaalipäivän osalta 16, 67-70, 75-77 §:t). Lisäksi vaaliohje 4 ennakkoäänestyksen ja vaaliohje 2 vaalipäivän äänestyksen osalta tulevat sovellettaviksi samoin kuin oikeusministeriön 1.10. lähetettämän kuntakirjeen ohjeistus äänestyspaikoista. Muista myös Kuntaliiton Suosituksia ja huomioita kuntavaalien 2021 vaalijärjestelyihin: <https://www.kuntavaalit.fi/kuntavaalit-ja-koronaturvallisuus>

Kunnat vastaavat vaalijärjestelystä aiheutuvista kustannuksista kuntavaaleissa. Poikkeuksellisesti kuntavaalien turvalliseen toimittamiseen on osoitettu kunnille lisävastusta 1,3 miljoonaa euroa sekä ennakkoäänestysajan pidentämisestä korvausta 4,9 miljoonaa euroa (1,1 euroa / äänioikeutettu).

Äänestyspaikan järjestäminen ulos

Äänestyspaikan voi järjestää ulos monella eri tavalla, esimerkiksi käyttämällä katoksia, teltoja, kontteja tai kioskeja. Mikä tahansa järjestely valitaan, **äänestysjärjestelyiden on turvattava vaalisalaisuus ja vaalivapaus.**

Ulkona äänestäminen on äänestäjille uudenlainen kokemus. Kunnan kannattaa omassa tiedotuksessaan kertoa, miten ulkona äänestäminen on järjestetty ja vaalivirkailijoiden kannattaa varautua opastamaan äänestäjiä aiempaa enemmän.

Teltassa tai kontissa äänestäminen muistuttaa perinteisemmissä äänestyspaikoissa äänestämistä. Telttoihin ja kontteihin voidaan jatkojohdoilla järjestää vaalitietojärjestelmän käyttömahdollisuus (ks. myös VAT-ohje nro 4c). Kulku äänestystilaan kannattaa järjestää niin, että ristikkäistä kulkemista vältetään eli yhdestä kohdasta kuljetaan sisään ja toisesta ulos.

Vaalisalaisuuden voi turvata parhaiten ulkoäänestyksessä käyttämällä äänestyskoppeja. Muitakin ratkaisuja voi olla, kuten äänestäminen yksin autossa kirjoitusalueen kanssa tai näkösuojan käyttäminen. Ulkona myös sellainen ratkaisu lienee mahdollinen, että riittävän pitkällä etäisyydellä muihin ihmisiin käytännössä varmistetaan vaalisalaisuus. Äänestyskopin voi mahdollisuuksien mukaan viedä äänestyspaikan ulkopuolelle myös yksittäisten ulkona suoritettavien äänestysten varalta, vaikka varsinaista ulkoäänestyspistettä ei kyseisessä äänestyspaikassa järjestettäisikään.

Ulkoäänestyksessä virkailijoiden tulisi suojautua maskilla ja visiirillä, koska äänestäjissä voi olla myös karanteenissa olevia henkilöitä. Usein kosketeltavia pintoja ja tarvikkeita on puhdistettava vähintään 2-4 tunnin välein. Äänestäjien ja vaalivirkailijoiden käsihygieniasta on huolehdittava myös ulkona.

Ulkona äänestettäessä äänioikeuden käyttö voidaan kirjata sähköisesti suoraan vaalitietojärjestelmään kuten sisälläkin äänestettäessä.

Vaalivirkailijoiden tulee huolehtia, että välittömässä läheisyydessä ei harjoiteta vaalimainontaa. Ulkona olevaan äänestyspaikkaan voi helpommin näkyä ja kuulua vaalimainontaa. Riippuu paikan olosuhteista ja on vaalivirkailijoiden harkinnassa, miten ulkoäänestyspaikan välitön läheisyys määritellään.

Huomioita drive-in-äänestyksestä

Drive-in-äänestyksen voi toteuttaa niin, ettei äänestäjä poistu toimituksen aikana autostaan. Tämän edellytyksenä on kuitenkin, että äänestäjä on autossa yksin. Mikäli autossa on muitakin henkilöitä, äänestäjän on noustava autosta tekemään äänestysmerkintä vaalisalaisuus säilyttäen, tai muiden henkilöiden poistuttava autosta äänestyksen ajaksi. Äänestäjän pienten lasten läsnäolo autossa voidaan kuitenkin sallia, jos se ei vaaranna vaalisalaisuutta eikä järjestystä äänestystilanteessa.

Drive-in-äänestys edellyttää paljon tilaa, jotta autot mahtuvat jonottamaan järjestyksessä. Autojen kulkua voidaan ohjata esimerkiksi lippusiimoilla, ohjekylteillä ja avustavan henkilökunnan toimesta.

Drive-in-äänestyspisteelle voidaan järjestää äänestysmahdollisuus myös esim. kävellen tai polkupyörällä saapuville. Tätä varten on järjestettävä erillinen kulkureitti ja äänestysmerkinnän tekemistä varten äänestyskoppi tai näkösuoja, jossa tehdä äänestysmerkintä vaalisalaisuus säilyttäen.

Myös drive-in-äänestyspaikalla tulee olla saatavilla ehdokaslistojen yhdistelmä ja ehdokaskirja. Sen lisäksi äänestäjiä voi tarvittaessa ohjeistaa katsomaan äänestysnumeroita tulospalvelu.vaalit.fi-sivustolta.

Drive-in-äänestyksen kulku voi mennä ennakoäänestyksessä esimerkiksi näin:

- Äänestäjät jonottavat äänestyspisteelle autoissaan.
- Kun äänestäjän vuoro tulee, hän ajaa ensimmäisen vaalivirkailijan luo, joka tarkistaa äänestäjän henkilöllisyyden ja antaa äänestyslipun ja mahdollisesti äänestäjän niitä pyytäessä kirjoituslistan, ehdokaslistojen yhdistelmän tai ehdokaskirjan.
- Äänestäjä ajaa äänestysalueelle, jossa voi olla esillä ehdokaslistojen yhdistelmä. Äänestäjä voi äänestää autossa, jos hän on siellä yksin. Vaihtoehtoisesti äänestäjä voi nousta autosta ja

täyttää äänestyslipun vaalisalaisuus säilyttäen auton ulkopuolella. Äänestysalueella voi olla vaalitoimitsija opastamassa ja valvomassa, että vaalisalaisuus toteutuu kaikissa tilanteissa.

- Äänestäjä ajaa seuraavan virkailijan luo, joka tarkistaa äänestäjän henkilöllisyyden, leimaa äänestyslipun ja tekee merkinnän äänestämisestä äänioikeusrekisteriin. Merkinnän tekemisen yhteydessä täytetään vaalitoimitsijan tulostama lähetekirje. Äänestäjä palauttaa kirjoitusalus-tan ja ehdokaskirjan ja sulkee äänestyslipun vaalitoimitsijan liimalla kostuttamaan vaalikuoreen nousematta autostaan. Äänestyksen lopuksi vaalitoimitsija laittaa lähetekuoren laatik-koon tai uurnaan.
- Lähetekirjepisteitä voi järjestää useampia, jos äänestyspaikalla käytetään äänioikeusrekiste-riä. Lähetekirjeen täyttäminen on ennakoäänestyksen aikaa vievin osio.
- Äänestäjä poistuu autolla ohjattua kulkureittiä käyttäen.

Drive-in-äänestyspisteessä on mahdollista, että asioidaan vain yhdellä luukulla ja yhden virkailijan kanssa. Tämä voi olla yksinkertaisempi, mutta mahdollisesti hitaampi toimintatapa. Tällöin äänestyk-sen kulku menisi esimerkiksi näin:

- Vaalitoimitsija tarkastaa henkilöllisyyden, antaa äänestyslipun sekä tarvittaessa kirjoitusalus-tan ja ehdokaslistojen yhdistelmän tai ehdokaskirjan.
- Äänestäjä äänestää vaalisalaisuus säilyttäen autossa tai sen ulkopuolella. Tällöin äänestyk-sen aikana ei tarvita autolla siirtymiä.
- Sama vaalitoimitsija leimaa äänestyslipun ja täyttää lähetekirjeen äänestäjän kanssa.

Vaalipäivän äänestys ja karanteenissa olevan äänestäminen vaalipäivänä

Vaalipäivän äänestyksessä lautakunnan tulee lähtökohtaisesti vastaanottaa ääni päätösvaltaisessa kokoonpanossa. Tämä edellyttää, että äänestystilanteessa paikalla on aina **kolme** vaalilautakunnan jäsentä/varajäsentä, otettiinpa ääni vastaan sisällä tai ulkona. Lisäksi vaalilain 76.2 §:n mukaisissa tilanteissa tarvitaan vaaliavustaja. On suositeltavaa, että vaalipäivän äänestyspaikalla on viiden lau-takunnan jäsenen lisäksi koko ajan ainakin yksi varajäsen. Vaalilautakunta ei kuitenkaan voi jakaan-tua pysyvästi sekä ulos että sisälle. Äänestystoiminta voi myös hetkeksi keskeytyä sisällä, kun ääni haetaan ulkoa karanteenissa olevalta äänestäjältä, jos äänestyspaikka on hiljainen, eikä keskeytys erityisesti kasvata jonoa.

Oikeusministeriö ja THL lähettävät kunnille ohjejisteen karanteenissa olevien äänestämisestä. Julisteen teksti on seuraava: *Stop! Jos sinulla on hengitystieoireita tai olet omaehtoisessa karanteenissa, äänestä äänestyspaikan ohjeiden mukaan. Voit kertoa tilanteestasi vaalivirkailijalle. Jos olet lääkärin määräämässä karanteenissa tai eristyksessä, älä tule sisälle vaalihuoneistoon! Ota yhteyttä kunnan vaaliviranomaisiin mahdollisuudesta äänestää ulkona [paikka puhelinnumerolle].*

Vaalilautakunta voi harkita puhelinsoiton lisäksi myös muuta tapaa karanteeniin määrätyn äänestäjän ilmoittautumiseen, esimerkiksi ilmoittautuminen äänestyspaikan ovella olevalle virkailijalle tai ovikellon soittaminen.

Vaalilain 76 §:n 2 momenttia voi mahdollisuuksien mukaan soveltaa hengitystieoireisiin tai omaehtoisessa karanteenissa oleviin äänestäjiin, mutta lääkäriin määräämässä karanteenissa tai eristyksessä olevat eivät missään olosuhteissa saa tulla äänestyspaikkaan sisälle, edes aulatiloihin. Eristykseen määrättyt eivät määräyksen mukaan saisi poistua eristyspaikastaan, eikä heidän siksi pitäisi tulla myöskään äänestyspaikalle.

Vaalilain 76 §:n 2 momentti antaa vaalilautakunnalle paljon harkintavaltaa sen suhteen, miten äänestäminen äänestyskopin ulkopuolella toteutetaan. Oikeusministeriön ja THL:n antamassa ohjeistuksessa kuvataan yksi esimerkki siitä, miten karanteenissa olevan äänestäminen vaalipäivänä voitaisiin ottaa vastaan. Äänestyspaikan vilkkauden, saapuvilla olevien vaalilautakunnan jäsenten määrän ja tilaratkaisujen mukaan vaalilautakunta voi harkita erilaisia toimintatapoja. Pääasia on, että karanteenissa olevat pääsevät käyttämään äänioikeuttaan ulkotiloissa vaalipäivänä vaalisalaisuus säilyttäen.

Jos äänestäjä ei itse pääse pudottamaan äänestyslippua vaaliurnaansa, vaan siinä käytetään vaaliavustajaa, on tärkeää tarkistaa henkilön äänioikeus vaaliluettelosta ja tehdä merkintä äänestämisestä ennen kuin lippu pudotetaan urnaan. Eri äänestäjien äänestysliput eivät saa sekoittua, joten karanteenissa olevan äänestykset on otettava vastaan yksi kerrallaan. Jos mahdollista, on vielä parempi, jos henkilön kuuluminen äänestysalueen vaaliluetteloon voidaan tarkistaa ennen äänestystoimitusta, jotta väärällä äänestysalueella oleva äänestäjä voidaan ohjata eteenpäin. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi kysymällä äänestäjän henkilötiedot jo, kun hän soittaa ja ilmoittaa ulkona äänestämisen tarpeesta.

On mahdollista, että vaalilautakunta ottaa karanteenissa olevien ääniä vastaan ulkona vain osan päivää, jotta esimerkiksi ruokataukoja on mahdollista pitää. Olisi kuitenkin tärkeää, että vaalipäivän loppupuolellakin äänestämään tulevat karanteenissa olijat voisivat äänestää. Mahdollisista ajallisista rajoituksista voi tiedottaa esimerkiksi paikallisen tartuntatautilääkärin kautta, jotta tieto tavoittaa erityisesti sitä tarvitsevat.

Karanteenissa olevien äänestämistä varten äänestyspaikan ulkotiloihin voi vaalilautakunnan harkinnan mukaan pystyttää pöydän ja näkösuojan tai äänestyskopin, joka turvaa parhaiten vaalisalaisuuden.

Tiedotus ja alueellinen yhteistyö

Kuntien kannattaa mahdollisuuksien mukaan sopia esim. drive-in ennakkoäänestyspisteen toteuttamisesta yhteisesti. Tällöin sekä henkilö- että taloudellisia resursseja voidaan jakaa yhteisesti ja mahdollistaa alueellisesti erilaisia vaihtoehtoja äänestäjille. Äänestyspaikat on merkittävä vaalitietojärjestelmään 8.4.2021 klo 12 mennessä. Myös sen jälkeen on mahdollista suunnitella ulkona äänestämisen järjestelyitä vaalitietojärjestelmään ilmoitetussa äänestyspaikassa.

Oikeusministeriö valmistelee äänestäjien avuksi valtakunnallista verkkopalvelua, josta lähin ulkoennakkoäänestyspiste olisi löydettävissä helposti. Tietojen kokoamisesta lähetetään myöhemmin lisätietoa.

Äänestysjärjestelyissä korona-aikana voi ja pitää käyttää luovia ratkaisuja. Esimerkiksi jonotusnumeroiden käyttö äänestyspaikalla on mahdollista. Tällöin äänestäjien ei ole välttämätöntä odottaa äänestysvuoroaan seisomalla jonossa.

Äänestämisen mahdollisuudet lisääntyvät, kun ennakkoäänestys toteutuu kahden viikon mittaisena ja lisäksi uusi ajankohta mahdollistaa paremmin ulkona äänestämisen järjestelyt. Tämä on hyvä huomioida tiedottamisessa. Äänestäjällä voi olla mahdollisuus äänestää joko hyvissä ajoin ennakkoon tai vaalipäivänä, vaikka hänet olisi välillä määrätty karanteeniin.